

OORLOGSPOT

Met dank aan het Liberaal archief in Gent

© 2014 Uitgeverij Manteau / WPG Uitgevers België nv, Mechelsesteenweg 203,
B-2018 Antwerpen en Leen De Laere

www.manteau.be
info@manteau.be

Vertegenwoordiging in Nederland
Singel 262
1016 AC Amsterdam
Postbus 3879
1001 AR Amsterdam

Omslagontwerp: Thomas Matthé / Aldus
Vormgeving binnenwerk: Thomas Matthé / Aldus

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige
vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of
op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3056 2
D/2014/0034/326
NUR 242

Oorlogspost

Leen De Laere

Het dagboek van Frans
1914 - 1918

Manteau

Dag Frans,

Hartelijk gefeliciteerd met je verjaardag!
Hierbij stuur ik je iets op dat ik gisteren,
bij het opruimen van de zolder, gevonden
heb. Iets waarmee je, denk ik, heel blij
zal zijn. Jammer dat ik je gezicht niet
kan zien als je dit pakje openmaakt!
Ik vond het in elk geval het beste
verjaardagsgeschenk dat ik je kon geven.
Hopelijk gaat alles goed met je.
Schrijf snel terug, als je wilt.

Hartelijke groeten,
Uw zus Josée

Vrijdag 7 augustus 1914

Ik zat in de val. Mijn enige ontsnappingsroute was geblokkeerd en het gevaar kwam van twee kanten op mij af. Ik deed een stap achteruit maar het was te laat, ze hadden mij te pakken!

Tante Mathilde was de eerste die mij vastgreep. Ze gaf mij drie natte klapzoeven. Ik huiverde en wilde mijn wangen afvegen met mijn zakdoek, maar ik ving een blik van moeder op, die haar hoofd schudde. Daarna feliciteerde tante Gusta mij en weer moest ik zoeven incasseren. Die van haar zijn minder erg dan die van tante Mathilde. Tante Gusta is dik en zacht en ze ruikt lekker. Ze snoert zich altijd strak in, haar vlees puilt uit haar korset zoals bij een slecht gestopte worst. Misschien raar dat ik die vergelijking maak, maar met een vader die slager is, denk je zulke dingen.

Natuurlijk mag ik zo iets niet hardop zeggen, dat zou mij een pak rammel van pa opleveren. Ik schrijf het op en niemand mag mijn dagboek zien, alleen Karel laat ik misschien later een stukje lezen. Ik heb altijd de meeste punten van de klas voor opstel. *De meester heeft eens gezegd dat ik schrijver moet worden. Of reporter.*

Pa zou niet graag hebben dat ik schrijver word, hij wil dat ik de zaak overneem. Karel wilde dat in geen geval, maar ik vind het wel plezant om pa te helpen. Misschien kan ik schrijver/beenhouwer worden.

Van tante Mathilde heb ik een leesboek en knikkers gekregen, maar het allermooiste cadeau kwam van tante Gusta, die weet dat ik graag schrijf. Net wat ik wilde: *een nieuwe kroontjespen en een dik notitieboek!*

Ik wist direct waarvoor ik dat notitieboek zou gebruiken. Om verslag te doen van de oorlog.

Toen we aan de verjaardagstaart begonnen, zei ons Louisa opeens: 'Wat zou Karel nu aan het doen zijn?'

Tante Mathilde antwoordde dat hij misschien ook taart zat te eten met de andere soldaten.

Mijn zusje knikte ernstig. 'Als hij vandaag geen Duitsers moet tegenhouden.'

Mijn broer Karel is gemobiliseerd. Hij is de enige dienstplichtige in onze familie – mijn twee neven zijn nog te jong – en Louisa denkt dat haar grote broer, haar held, op zijn eentje de Duitse opmars gaat stuiten. Ze is nog maar zeven en begrijpt niet goed wat er aan de hand is.

Ik besef dat wél. In de ochtend van 4 augustus zijn de Duitsers ons land binnengemarcheerd. Ze zijn de grens overgestoken aan het Vierlandenpunt, bij Gemmenich. Die streek ken ik, want wij zijn daar eens gaan kamperen.

De Duitsers – de moffen, noemt pa ze – hebben de neutraliteit van ons land geschonden. Ze hebben de forten van Luik aangevallen maar die houden stand.

De mensen zeggen dat de oorlog niet lang zal duren, maar dat weet ik nog zo niet.

Volgens nonkel Henri kan het veel langer aanslepen dan iedereen denkt. En hij kan het weten, want hij werkt bij de *Gazet van Antwerpen*. Dankzij hem mocht Karel daar beginnen als fotograaf.

Karel is zot van fotograferen. Hij maakt echt goede foto's en kan die ook zelf ontwikkelen. Hij heeft zijn fototoestel meegenomen naar de oorlog. Niet de Leica die hij gebruikt voor zijn werk, maar zijn nieuwe Kodak.

Karel in uniform

De eerste postkaart van Karel staat nog op de schouw.

Hij heeft ons beloofd zo veel mogelijk te schrijven; soldaten kunnen gratis post verzenden en wij verlangen natuurlijk naar nieuws van hem.

Antwerpen, 4 augustus 1914

We zijn om 5 uur vanmorgen
vertrokken en marcheren via
Lint naar Onze-lieve-Vrouw-Waver.
De stemming zit er al goed in.
Laat de moffen maar uitkijken!
Ik schrijf morgen weer. Als al
mijn postkaarten aankomen,
kunnen jullie onze route volgen.
Hartelijke groeten aan de hele
familie, Karel

Familie Wouters

Sterstraat 20

Antwerpen

Karel is bij het zevende linieregiment mitrailleurs. Zijn eenheid moet met mitrailleurs van wel vijftig kilo het grondgebied verdedigen. Natuurlijk hoeft hij zo'n zwaar wapen niet zelf te dragen, het wordt meegenomen op een hondenkar.

Maar hij moet het wel bedienen. Dat kan hij vast goed, want Karel heeft een technische knobbel en hij is heel handig.

Op 4 augustus is zijn regiment vertrokken uit de kazerne hier en ze gaan via Sint-Katelijne-Waver naar Leuven. *In de keuken hebben we een grote kaart gehangen en daarop houden we met speldjes bij waar Karels regiment is.*

Voor Karel vertrok, heeft pa hem gevraagd om op te passen met wat hij schrijft en geen berichten die ma zenuwachtig maken naar huis te sturen. *Ma raakt gemakkelijk over haar toeren.* En om het onnozelste begint ze te zagen.

Karel is met het 7de linieregiment
op 4 augustus vertrokken.

Dat vind ik toch, maar niemand noemt het 'gezaag'.

Ma was zodanig overstuurd toen de oorlog uitbrak dat de dokter moest komen. Een *crise de nerfs*, noemde tante Gusta het. De tantes proberen altijd om ma te ontzien, omdat ze niet zo gezond is. Soms ben ik jaloers op andere kinderen die een vrolijke jonge moeder hebben, zoals mijn beste vriend Jos. Jos mag ook veel meer van zijn ma dan ik; hij mocht bij de scouts gaan.

Zaterdag 8 augustus 1914

Ma maakt zich zorgen over Karel, maar ze is gerustgesteld door de vrolijke toon van zijn berichten.

Er is een verjaardagskaart voor mij gekomen en een nieuwe kaart voor pa en ma:

We zijn goed onthaald in Leuven: de mensen hebben ons opgewacht aan de poorten en trakteren ons de hele tijd op fruit, drank, sigaretten... We zijn hier ingekwartierd in een café. Alles is rustig en ik heb weer veel foto's genomen. Morgen stuur ik de volle volletjes op naar Antwerpen. Het eten hier is niet slecht, maar ik mis de biefstukken van pa!
Uw zoon Karel

Familie Wouters
Sterstraat 20
Antwerpen

Vandaag bij tante Jet pannenkoeken gegeten; Jos en ik mochten helpen bakken. *Dat was speciaal voor mij, omdat ik verjaard ben!*

Ma vindt het niet prettig dat ik de mama van Jos tante Jet noem en ze wil niet dat ik te veel bij hen ben. Maar Jos en ik zijn al de beste vrienden sinds het eerste jaar van de lagere school en zijn ouders hebben zelf gevraagd of ik hen oom en tante wilde noemen. Jos moet mijn moeder nog altijd met madame Wouters aanspreken.

Ik ben graag bij tante Jet, ze is altijd vrolijk. Soms lijkt het wel of ze de oudere zus van Jos is in plaats van zijn moeder. Maar pa is veel plezanter dan de vader van Jos, nonkel Émile. Dat is zo'n typische schoolmeester. Hij geeft les op de lagere school waar Jos en ik elkaar in het eerste studiejaar hebben leren kennen. Vanaf de eerste dag waren we vrienden. We zitten altijd naast elkaar, ook nu op het Atheneum. Ik vraag mij af of wij in september terug naar school moeten, nu het oorlog is. *Maar misschien is de oorlog dan al gedaan.*

Zondag 9 augustus 1914

Het leger trekt terug uit Luik, maar de forten houden stand. De mensen zeggen dat steeds tegen elkaar: *'De forten houden stand!'*

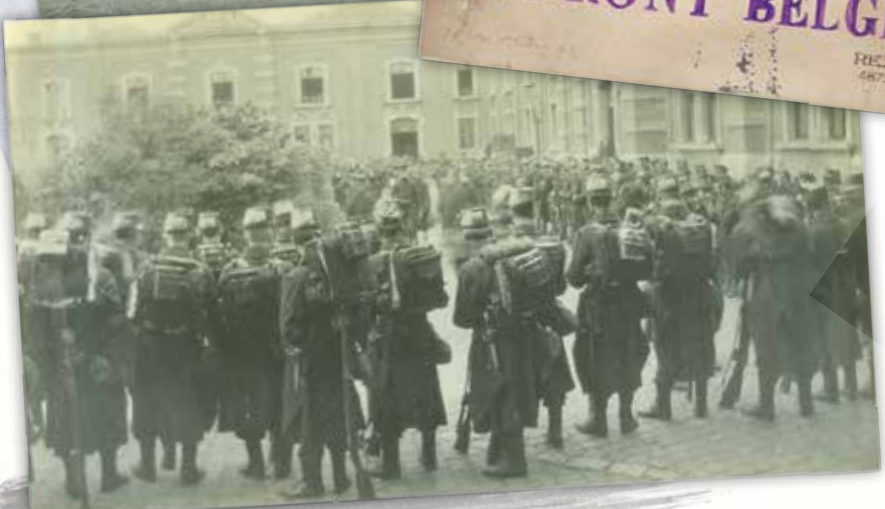

Karel heeft
veel foto's genomen
van de honden
die de mitrailleurs
trekken.

Deze kaart kreeg ik van
Karel voor mijn verjaardag.

Een deel van het leger is richting Leuven getrokken. Onze vorst heeft er zijn militaire hoofdkwartier, in het stadhuis. Misschien komt Karel koning Albert wel tegen.

Leuven, zaterdag 8 augustus 1914

Dag allemaal,

Wij zijn nog altijd in het café in Leuven ingekwartierd. We eten hier veel, als de oorlog lang duurt, ga ik dik worden! Er zijn soldaten uit Luik aangekomen: ze zeiden ons dat de moffen al grote verliezen hebben geleden! Het wemelt hier van de Duitse spionnen, gisteren zijn er twee terechtgesteld. Maandag vertrekken we waarschijnlijk, ik probeer zo rap mogelijk iets te laten weten. Met mij alles prima, maar ik verlang naar een beetje actie! Hartelijke groeten, ook van mijn kameraad Jan (de zoon van notaris Dupont) die ook bij de mitrailleurs is.

Karel

Het regiment is ingekwartierd in een café in Leuven.

Karel heeft oude vrienden
ontmoet in het regiment.

Gelukkig dat alles goed is met Karel. Als er slecht nieuws zou zijn, zal hij dat via tante Mathilde laten weten. Dat heeft hij met pa afgesproken.

Tante Mathilde komt nu bijna elke dag langs om ma te helpen. Ze heeft zelf geen kinderen en bij ons is het druk met vijf kinderen en het werk in de beenhouwerij. En ma ligt zo vaak in haar bed.

Maandag 10 augustus 1914

Pa zet alle postkaarten van Karel tegen de klok van het schouwgarntuut; daarna mag ik ze hebben voor mijn verzameling.

Met de ochtendpost was er een nieuwe kaart, speciaal voor mij.

Dag Frans,
Vindt ge dit geen schone kaart? Ik hoop dat mijn fotorollen goed zijn aangekomen. Je zorgt ervoor dat ze ontwikkeld worden, hé? Doe mijn groeten aan Louis en zeg dat ik hem ook zal schrijven.

Veel groeten van uw broer Karel

Straks ga ik naar de fotostudio van zijn vriend Louis, zoals hij gevraagd heeft.

Ik ben benieuwd wat hij allemaal gefotografeerd heeft onderweg en in Leuven, met zijn nieuwe Kodak.

Voor hij vertrok heeft hij speciaal aan mij gevraagd om goed voor zijn foto's te zorgen. Pa heeft daar geen tijd voor en aan ma moet je zo iets niet vragen.

Spijtig dat ik niet zelf kan ontwikkelen. Karel was begonnen het mij te leren, maar ik durf het nog niet alleen. Stel je voor dat ze mislukken! Maar die Louis is een bekende fotograaf, die zal dat perfect kunnen en misschien mag ik hem helpen. Ik heb hem nog niet ontmoet maar Karel zegt altijd dat hij zo'n sympathieke mens is.

Ik moest ook beloven om alleen de deftige foto's aan ma te laten zien, maar dat spreekt voor zich.

Geen bloed, geen gewonden, geen rare dingen en zeker niet de arme mensen en 'lichte vrouwen' die Karel graag fotografeert. Ik begreep vroeger niet waarom ma de meisjes van het Schipperskwartier lichte vrouwen noemt, want sommigen zijn nog dikker dan tante Gusta. Maar Karel heeft gezegd dat dat 'van lichte zeden' betekent: het zijn publieke vrouwen, prostituees.

Net terug van de fotostudio van Louis De Keersmaecker. Karel kent hem van de fotoclub en heeft mij verteld dat Louis de beste fotograaf van de stad is.

Louis is gespecialiseerd in portretten en huwelijksfoto's en heeft een mooie zaak aan de Paardenmarkt. Hij heeft mij heel vriendelijk ontvangen en zijn vrouw heeft mij zelfgebakken koekjes gegeven. *Morgen mag ik de foto's al afhalen.* Ik heb hem gevraagd om de beste dubbel af te drukken, dan kan ik die houden en inplakken.

Dinsdag 11 augustus 1914

De foto's zijn goed gelukt. Karel heeft er veel genomen onderweg, vooral van de honden en van de hondenkarren waar de mitrailleurs op vervoerd worden. En van de boeren die aan het oogsten zijn.

Het is erg warm de laatste dagen en op sommige foto's zie je boerinnen die niet veel kleren aanhebben. *Die foto's heb ik maar niet aan ma laten zien.*

Het schrift waarin ik nu schrijf is bijna vol, dus ik ga mijn nieuwe notitieboek gebruiken. Nu stop ik met schrijven, ik moet pa gaan helpen in de beenhouwerij. Van hier thuis tot aan de winkel is het ongeveer een kwartier fietsen. Pa moppert weleens dat het toch veel gemakkelijker was toen we naast de winkel woonden, maar hij is trots op zijn mooie, nieuwe huis en wij wonen hier allemaal graag.

Een foto die Karel genomen heeft van
Roos tijdens hun verloovingsfeest.

Woensdag 12 augustus 1914

Ik vind het echt vreselijk als vrouwen mij zoenen.

Alleen van Roos heb ik het graag. Mijn knieën bibberen een beetje als ze mij kust. Niet dat ze dat al zo vaak gedaan heeft. Met Nieuwjaar, na het verlovingsdiner en nu omdat ik pas verjaard ben. Roos vindt dat ik groot ben voor een jongen van dertien...

Vandaag had ik met haar afgesproken, tijdens haar lunchpauze. Ik heb haar Karels kaartjes en foto's laten zien. Roos krijgt natuurlijk ook veel post van Karel, maar die mag ik niet lezen, zei ze plagend. Dat begrijp ik wel. Maar ze heeft beloofd om mooie prentbriefkaarten voor mij bij te houden, voor mijn verzameling.

We zaten op een bankje op het Groen Kerkhof. Roos vond Karels foto's heel interessant. Alleen had hij wat te veel honden gefotografeerd, zei ze. Ze houdt niet zo van honden, meer van katten.

De zon schitterde in haar haar en ik zag dat veel mannen naar haar keken. Roos is dan ook een heel mooi meisje. '*A strawberry blonde*', zei nonkel Henri – die een Engelse ma heeft – toen hij haar voor de eerste keer zag. Ik weet dat *strawberry* aardbei betekent en ik vind het raar om dat prachtige haar van Roos daarmee te vergelijken, maar goed.

Roos is niet alleen knap maar ook lief en slim.

Mijn broer is een gelukzak! Hij was nog niet lang met haar verloofd toen de oorlog uitbrak, maar Roos heeft beloofd dat ze op hem zal wachten. Ik wil haar heel graag als schoonzus en ik ga op haar passen, nu Karel er niet is. Dat heb ik thuis niet gezegd, want dan zouden ze mij uitlachen.

Mijn oudere zussen en ma doen soms net alsof ik nog een kind ben.

Spijtig genoeg komt Roos zelden op bezoek bij ons thuis, en nu Karel weg is, helemaal niet. Ze valt bij ma niet in de smaak.

Ik heb ma daarstraks bezig gehoord tegen tante Mathilde; het ging over Roos. Ze spraken Frans, want ze denken dat ik dat niet versta als ze rap spreken. Ik kan het inderdaad niet goed, want thuis en op het Atheneum spreken we Vlaams. Maar ik versta het veel beter dan ma denkt. Ze zei dat ze het spijtig zou vinden als Karel aan 'die Roos' zou blijven plakken en dan iets wat ik niet begreep, over aanstekers of zo. *'C'est une allumeuse.'*

Na het avondeten ben ik met Jos naar de cinema gegaan. Ik heb extra zakgeld van pa gekregen. Het was een spannende film, en de actrice leek een beetje op Roos.

Ik heb aan tante Jet gevraagd of zij wist wat een *allumeuse* is. Tante Jet moest lachen en zei dat wij nog te jong waren om ons daar druk over te maken, maar ze vertelde wel wat het betekent. Het is een vrouw die de ene man na de andere verleidt. Ik ben razend op ma! *Hoe durft ze zoiets te zeggen over Roos!*

Donderdag 13 augustus 1914

Pa heeft mijn hulp hard nodig, want Gaston, zijn beenhouwersgast, is ook gemobiliseerd. En pa heeft altijd veel te doen, want onze zaak is een van de beste van 't stad. Dat zegt iedereen. Omdat de winkel in de Nationalestraat ligt, hebben we klanten van het centrum en ook veel deftige mensen van het Zuid.

De laatste weken hebben we veel nieuwe klanten, want pa is geen profiteur, hij heeft zijn prijzen niet verhoogd. Bij een andere beenhouwer die dat wel had gedaan, is de boel kort en klein geslagen.

Al van voor de oorlog echt begon, loopt het storm. Niet alleen bij ons, maar overal. *De mensen kopen zo veel mogelijk eten en staan soms in lange rijen aan te schuiven.* Vooral de kruidenierswinkels hebben heel goed te doen nu en madame De Wachter van de overkant heeft aan pa gevraagd of ik haar kan helpen met bestellingen wegbrengen. Ze is weduwe en ze baat de kruidenierswinkel alleen uit, met soms een meisje om haar te helpen. Als er zware dingen getild moeten worden of zo, gaat pa een handje toesteken. Hij heeft medelijden met haar, zegt hij, omdat ze zo jong weduwe is geworden, en burens moeten elkaar helpen. Hij blijft soms heel lang weg.

Toen ik langs de kaaien fietste met een paar bestellingen, zag ik dat er ruiten ingegoooid waren bij Duitse winkels en cafés; de meeste zaken zijn gesloten en de Antwerpse Duitsers zijn terug naar Moffrika, uit eigen beweging gegaan of over de grens gezet. *Er zijn zoveel Duitsers in onze stad, waarschijnlijk zijn er nog veel achtergebleven.* Natuurlijk zijn daar brave mensen bij die hier al lange tijd wonen maar ik heb gehoord dat er veel spionnen zijn!

Vrijdag 14 augustus 1914

Er is bericht van Karel gekomen uit Diest, hij heeft daar foto's gemaakt van Duitse krijgsgevangenen in het stadhuis.

Daarna is het regiment naar Halen gegaan, waar het Belgische leger een grote slag met de Duitsers heeft geleverd. Met de late post een nieuwe kaart:

Halen, 13 augustus

Wij zijn pas aangekomen in Halen waar gisteren een vreselijk gevecht heeft plaatsgevonden: wij hebben een mooie overwinning behaald! Meer dan 2000 Duitsers zouden gedood zijn, maar aan onze kant zijn er weinig doden en gekwetsten. Terwijl ik dit schrijf vliegt er net een Duits vliegtuig over, maar verder alles rustig, ik loop echt geen gevaar.
Uw Karel

Vandaag hadden we een klant in de winkel die een heel verhaal vertelde over een spion die hij ontmaskerd had. Hij had zopas de gendarmes op zijn buurman afgestuurd, want die man droeg altijd een groene Duitse hoed, en het was een komen en gaan van verdachte mensen bij de burens. De rijkswachters hadden gezegd dat het verstandig was dat hij hen verwittigd had; ze zouden de zaak onderzoeken.

Ik hoor van alle kanten dat er echt veel Duitse spionnen in 't stad zijn. Sommigen hebben valse baarden en er zijn ook moffen die zich verkleden als non. Ik ga heel goed kijken, als ik nonnen tegenkom, of het echte zijn.

Pa heeft mij naar madame De Wachter gestuurd; ze was blij dat ik kan inspringen, want ze had een paar dringende bestellingen die geleverd moesten worden. Ze betaalt mij er ook voor, natuurlijk niet veel maar het is toch extra zakgeld.

Ze is een vriendelijke vrouw, die madame De Wachter. Ze lijkt een beetje op de zigeunerin van het schilderij dat bij tante Mathilde hangt, met zwart haar en ringen in haar oren. Niet zulke grote oorbellen als op dat schilderij; zij draagt kleine gouden ringetjes. Volgens pa omdat ze een schippersdochter is.

Madame De Wachter vroeg me om een paar bestellingen naar klanten op het Zuid te brengen en ik heb een kleine omweg gemaakt om langs het huis van Roos te fietsen.

Het geeft mij een fijn gevoel om naar haar raam te kijken.

Ze woont met haar moeder in de buurt van het Museum, in een huis met ronde ramen, smeedijzeren balkonnetjes en een gevel die versierd is met kronkelige bloemen. Ma zegt dat het maar een raar huis is, maar ik vind het heel mooi.

De pa van Roos heeft het een jaar of twintig geleden laten bouwen. Hij was een rijke mens, met een belangrijke job in de haven. Maar spijtig genoeg is hij twee jaar geleden ineens dood neergevallen en sindsdien moet Roos gaan werken, en verhuurt haar moeder kamers. Alleen aan deftige jonge juffrouwen natuurlijk.

Toen ik er vanmorgen voorbijfietste, zag ik de moeder van Roos die de stoep aan het vegen was. *Vroeger hadden ze veel personeel maar nu moeten Roos en haar maman het meeste zelf doen. Haar moeder vindt dat vreselijk, zegt Roos, en doet niets dan klagen.*

Madame Delvoye merkte mij niet op, of ze deed alsof. Op de hoek van de straat keek ik nog eens om en zag dat er een man naar haar toe liep. Hij maakte een stijf buiginkje, op de Duitse manier met zijn hielen tegen elkaar, en vroeg iets.

Hij was een gezette man met bakkebaarden en een raar pluizig baardje. Hij deed me aan een spaarvarken denken: een speknok, varkensoogjes en een mond als een gleuf. Een akelige vent, en hij kwam me vaag bekend voor. *Misschien een Duitse spion!* Zijn baard zag er vals uit.

Buitgemaakte Duitse
pinhelmen worden
tentoongesteld.

Karel heeft in Diest
een foto van Duitse
krijgsgevangenen
gemaakt.

Ik probeerde mij te herinneren waar ik die man al eerder gezien had. Hij praatte even met madame Delvoye en keek schichtig om zich heen. Daarna nam hij afscheid en liep snel de straat uit.

Zaterdag 15 augustus 1914

Ik heb Roos opgewacht aan haar werk. Op zaterdag werkt ze maar een halve dag. Ze kwam naar buiten met een ander meisje en twee mannen, maar toen ze mij zag staan, zei ze iets tegen haar collega's en liep naar me toe.

Ik had gehoopt dat ze met mij mee naar ons huis wilde komen. Ma was bij tante Mathilde, dus die kon niet vervelend doen tegen Roos. Ik wilde haar de nieuwe postkaarten en foto's van Karel tonen en informeren naar die verdachte Duitser. *Want die dikke vent is een Duitser, echt waar!* Ik herinnerde mij vanmorgen ineens waar ik hem al gezien heb: in de kruidenierszaak van madame De Wachter. Hij was voor mij in de rij en ik weet zeker dat hij met een Duits accent sprak. Het is al weken geleden – de oorlog was nog niet uitgebroken – maar ik heb een goed geheugen en ik ben er honderd procent van overtuigd dat het dezelfde man is.

Ik maak mij echt zorgen over Roos. Stel je voor dat madame Delvoye heult met Duitse spionnen, of dat die Duitser iets van plan is waar Roos en haar moeder tegen hun wil in verwickeld raken.

Roos zei dat ze geen tijd had want ze ging met haar collega's iets drinken. Ik heb dan nog gevraagd naar die man, maar ze wist niet wie ik bedoelde. Haar collega's werden ongeduldig en ze nam haastig afscheid en liep weg.

Zondag 16 augustus 1914

Na de mis naar Jos gegaan. Ik heb hem alles verteld over de Duitser; ik denk echt dat ik een spion op het spoor ben. *We gaan samen proberen hem op te sporen maar we weten nog niet goed hoe.* Ik durf niet naar madame Delvoye te gaan, want ik ken haar amper. Ze heeft onze familie maar één keertje ontmoet en toen deed ze hooghartig tegen ons allemaal. Ze bekeek mij alsof ik vies rook, en ze was heel koeltjes tegen Karel.

Volgens ma komt dat omdat madame Delvoye ertegen is dat Roos met een slagerszoon wil trouwen. Ze wil niet dat haar schone dochter zich met onze familie encanailleert', zegt ma, en ik denk dat ze voor een keertje gelijk heeft. 'Encanailleren' is zoiets als 'omgaan met minderwaardige mensen'. Ik heb het opgezocht in de *dictionnaire*.

Ik denk dat ik mijn speurwerk begin bij madame De Wachter. Het is ongeveer een maand geleden dat ik die man heb gezien, maar misschien is hij een vaste klant en weet ze wie ik bedoel.